O N O M A S T I C Ă
- 1 iunie 2004 -

Şi pe mine m-a preocupat *numele* pe care-l port: Goma. În toate scrierile i-am căutat originea, drumul până la mine, în **Din Calidor** un întreg capitol este consacrat numelui mai puţin obişnuit în spaţiul onomastic românesc: Goma. Împreună cu tata am încercat să aflu "de unde ne vine" şi am avansat două căi:

a) locală, basarabeană, sprijinindu-ne pe porecla bunicii, Natalia Goma din Ciocâlteni, Orhei căreia în sat i se spunea: "Homoaia". Ar fi însemnat că numele de familie era, la origine: Homa, sau mai degrabă Huma, dar sub ocupaţia rusească de după 1812, transcriptorii au transformat în **G - H**-ul originar (alte exemple: **G**arbuz - de la Harbuz, **G**uţan de la Huţan, **Golban** de la Holban…).

b) una străină, dinspre apus prin un purtător: Goma - nume purtat de o "personalitate" a momentului naşterii mele (1935), rezidentul regal al Dunării de Jos, Paul Goma - cel care a inspirat prenumele meu. Abia când am ajuns în refugiu, în Ardeal, am aflat că mai există şi alţi purtători ai numelui Goma, atât în zona Predeal, cât şi în a Lugojului - cu toţii aromâni.

Am primit - cu mare întârziere - două volume din lucrarea **Basarabenii în lume**, scoasă de Biblioteca Naţională a Republicii Moldova, în 2002. În al doilea există un text semnat: Vlad Ciubucciu :

"Boţ de humă din Codrii Orheiului" din care citez - mai întâi citatul din Creangă:

"«*Ia, am fost şi eu, în lumea asta un boţ cu ochi, o bucată de humă însufleţită din Humuleşti*»"

Iată ce scrie Vlad Ciubucciu:

"Din registrul pentru născuţi, vol. 1, din Primăria comunei Vatici, judeţul Orhei, la numărul curent 60, 1935, octombrie 3, aflăm că la 2 octombrie ora 12.00, în familia lui Efimie GOMA, de 26 ani şi Maria GOMA, născută POPESCU, de 25 ani [în subsol este corectată vârsta mamei, tot de 26 ani], învăţători din satul Mana, jud. Orhei, s-a născut Paul, sex masculin, de credinţă ortodox.

"Părinţii pruncului erau de baştină din alte sate din apropiere: tata - din Ciocâlteni, iar mama - din Chişteln̦a, ambii din neam de ruptaş (odnovorţ) şi de slujitori ai bisericii.

"Pe linie paternă, un străbun din sec. al XVIII-lea a fost LUPUL HUMĂ (n. 1750). Fiul Lupului HUMĂ a fost Spiridon Humă, la 1814, ponomar, iar la 1835, acelaşi Sp. Humă e dascăl la Găozeni; un nepot [al] Lupului HUMĂ - către anul 1887 - ajunge preot la Varvărăuca, cu

numele Vasile GUMA.

“Un alt nepot al Lupului Humă este atestat la Ciocâlteni, Gheorghe Guma (n. 1850), odnovorţ. La 1870 odnovorţul Gh. Guma îl naşte [este tatăl lui…] pe Chirilă Goma, ţăran. La 1858, la Teleneşti este atestat un agricultor - HUMĂ…

“În *Metriceskaia cniga* din biserica locală, la capitolul ‘botez’, la numărul 2, aflăm că la 18 ianuarie 1909 s-a născut şi la 24 ianuarie a fost botezat Evfimi, în familia unui «*ţaranin sela Cekolteni Kiril Gheorghiev [ici?] Goma i ego zakonaia jena Natalia Nikolaevna*».

“A săvârşit taina botezului preotul E. Iamburschi, secondat de psalmierul Nicolai Procopan. Naşa a fost Irina Ioan Cârlan.

“Acest Evfimi (Efimie) a fost tatăl scriitorului Paul Goma.

“Relatările mele de mai sus ilustrează cât de simplu şi neştiut se lasă peste tine tăvălugul nătâng al falsificării: 1750 Humă; 1787 Humă; 1850, 1887 - Guma; 1870, 1909, 1935 - Goma; 2001, la Paris, Goma.

“Pe linie maternă, din Chiştelniţa, jud Orhei, coboară neamul ruptaşilor POPESCU.

“La 1742, în Chiştelinţa se naşte Ştefan POPESCU. Din fratele său Gheorghe POPESCU (1744) coboară ponomarul (psalmierul) din Stolniceni Hristofor Popescu, iar din vărul său tiz Ştefan Popescu (1750) descinde preotul din Hârtop Nicolae Popescu.

“Ruptaşul Ştefan Popescu (n. 1742) a fost tatăl lui Mihalachi Popescu (1772). Acesta cu legiuita lui soţie Ana (1785) dau naştere la doi fii: 1817, Ştefan şi 1821, Vasile, care aveau la mână mărturia de ruptaş din partea Domnului Moldovei din 1802 [Alexandru Suţu, dacă actul era datat înainte de septembrie 1802; Alexandru Moruzi - după] şi a Comitetului Provizoriu din Basarabia din 1817, nr. 220.

“Unul din aceşti doi Popeşti din Chiştelniţa, în 1850, l-a adus pe lume pe Leon Popescu, odnovorţ (ucaz ţarist din 1847).

“În 1880, odnovorţul LEON îl naşte [este tatăl lui] pe Teodor Popescu, care, cu Nadejda (n.1885) o naşte pe Maria, 10 iulie 1909, mama scriitorului.

“Prunca Maria Popescu a fost botezată peste 9 zile, la 19 iulie 1909, când viitorul ei soţ Efimie Goma împlinea 6 luni), în aceeaşi zi cu altă Maria Popescu, fiica lui Ştefan al lui Gavrilă Popescu, zis şi Popa.

“Anul 1909, dealtfel, a fost un an care subliniază potenţa odrăslitoare a neamului de ruptaşi (odnovorţ) POPESCU din Chiştelniţa Orheiului: 3 fete şi 3 băieţi (taţii lor au fost Grigore al lui Ivan Popescu; Gavrilă al lui Ioan Popescu. Ştefan al lui Gavrilă Popescu; Filadelf al lui Vasile Popescu, Efimie al lui Leon Popescu şi Toader al lui Leon Popescu.

“În *Metricesckaia kniga Kişinevskoi Duhovnoi Konsistorii dlia Sviato - Nikolaevskoi ţerkvi sela Kiştelniţa, 4-go okruga Orgeevskogo uezda*, anul 1909, la numărul 32, citim că la 10 iulie s-a născut şi la 19 iulie a fost botezată mama lui Paul Goma - MARIA, în familia unui «onodvorţ selenia Kiştelniţa Fedor Leonov Popesco i jena Nadejda Iakovlevna, pervobracinîie oba pravoslavnovo veriospovedania». Naşi la botezul mamei Maria au fost odnovorţul Alexandru Vasile Stratulat şi dvoreanca Maria (lui Vasile) Baroneţka, un element extern care vădeşte nivelul relaţiilor sociale din epocă ale neamului popeştean şi ale celui humuleştean, neamuri de vrednici gospodari şi oameni de credinţă din Ţara Moldovei.

“Şi dacă acele relaţii le proiectăm spre destinul unui urmaş rătăcitor prin zbuciumata Europă, ce s-a manifestat în sec. al XX-lea, Paul GOMA, adică Paul HUMĂ, rămâne să înţelegem o dată în plus; ce iese din pisică şoareci prinde.

“Citind şi recitind opera parisianului Paul Goma, constaţi cu surprindere consonanţa uimitoare cu harul scriitoricesc al bătrânului şi veşnic tânărului humuleştean Ion Creangă, zis *humuleştean* după satul de baştină.

“În cazul nostru ne-am învrednicit de un alt humuleştean, deja veritabil, deoarece un Paul HUMĂ din Ciocâltenii Orheiului nu este, numai la figurat, un «boţ de humă» orheiană ci os din os din neamul unui vrednic HUMĂ, cu prenume antic, păgân, însă neaoş, traco-dac…” (…)

“Vlad Ciubucciu, 2001”

“Note bibliografice”:

“2-3. La 1814 în satul Chiştelniţa «la care se prăznuieşte Sfântul lăcaş mai marilor voievozi» atestăm: Grigoraş Popăscu ctitor / Ştefan Popăscu ctitor / Axente Popăscu cititor Mihalache Popăscu tij.? [?] Mărturie că neamul popeştilor “ctitoreau» biserica, nu numai cu sufletul, ci şi cu punga.

“4. În spaţiul ex-dacic [?] există o serie de cuvinte cu rădăcina HUM, conservate până în ultimul timp ca prenume, nume de familie, totponime, hidronime, create prin sufixare: Hum; Huma; Humăr (Humor); Humăreni; Humorea, Humeni; Humşea (…) Neamul Popescu din Chiştelniţa de asemenea are la rădăcină un prenume antic, traco-dac, Pop, Popea, sau Popul (derivate: Popşa, Popotă, Popşoi, fără vreo atribuţie la îndeletnicirea bisericească de mai apoi”.

Precizări:

“ruptaş”: termen local, frecvent şi în Basarabia, ca parte a Moldovei răpită de ruşi în 1812: venea de la “rupta”, impozit anual

care, plătit, scutea de alte biruri;

"odnodvorţ" - termen rusesc impus după 1812; compus din "odin" (unu) şi "dvor" (curte, gospodărie); îl desemna pe acel locuitor proprietar a gospodăriei ocupate;

"ponomar" (devenit: "pălămar"?): ţîrcovnic, paraclisier.

Nu îl voi amenda pe Vlad Ciubucciu în legătură cu anume etimologii: şi eu m-am dedat la acest plăcut, îmbătător "exerciţiu". Îmi pun câteva întrebări:

- După acte, bunicul Chiril(ă), tatăl tatei, s-a născut la 1870; după patronim, bunicul tatei şi străbunicul meu se numea Gheorghe G*u*ma, dar fiul său este înregistrat: Chirilă G*o*ma.

Foarte bine: între bunicul Chirilă şi străbunicul Gheorghe s-a petrecut modificarea numelui de familie din G*u*ma în G*o*ma. Mai departe: dacă bunicul meu, Chirilă Goma s-a născut în 1870, atunci, la naşterea primului său copil (Ion, fratele mai mare al tatei, probabil în 1907) el avea 37 de ani - fapt neobişnuit pentru acele vremuri; apoi: Chirilă Goma a murit pe front, în armata rusească, în 1914-1915 (nesiguranţa vine din schimbarea calendarului), ceea ce ar fi însemnat că fusese mobilizat (în 1914) la vârsta de… 44 ani - ceea ce iarăşi nu este în regulă - decât dacă el nu va fi fost soldat, ci echivalentul sergentului sau al plutonierului.

În paralel, Popeştii care, în principiu, ar fi trebuit să aibă cam aceeaşi vârstă: or bunicul (dinspre mamă) Toader Popescu s-a născut în 1880, iar bunica Nadejda (Cuza) în 1885.

Ipoteză: Chirilă Goma avea vârsta normal-,apropiată de a Nataliei (care, din câte ţin minte, îl avusese pe Ion, primul copil, la 15-16 ani - deci ea se născuse în jurul anului 1890), fiindcă… mai fusese căsătorit. Sau poate când s-a însurat era holtei bătrân? Greu de crezut: porecla, în sat, a lui Chirilă Goma era: "Ţânţarul" - care, dacă nu duce la "aromânismul" său, atunci la aspect şi la comportament: va fi fost un ins subţire, ager şi iute de… - iertaţ' di vorbă ră: pulă.

Înclin spre ipoteza că familia tatei s-a numit cândva, "înainte": Humă. Am şi scris-o, repetat, în căutările mele, rezemîndu-mă pe porecla bunicăi Natalia: "Homoaia", venind de la Huma, sau (avansam eu, ştiind că bunica avea şi sânge polonez şi ucrainean), de la Homa, nume-prenume existent la "fraţii noştri-ucraineni", cum zicea tata.

Dacă HUMA vine din traco-dacă; sau din bulgară, cum pretind DEX-iştii… (cum altfel, dacă Institutul de Lingvistică care l-a alcătuit poartă numele lui Iorgu Iordan, cel care, în **Dicţionar al numelor de familie româneşti**, doar în ceea ce mă priveşte, la numele "Guma" îi scapă mâna şi zice: "cf. bulg. Gumov"; la "Goma" trimite la "ung. gomo, umflătură, cocoaşă, nod" - şi nu-i dă prin cap să caute un

“Goma” alături, la aromâni; adevărat, spre deosebire de DEX, Iordan explică fără ocol: “humă” vine din bulgară!), la “Humă” spune că este numele “a diferite roci argiloase, cf. şi pol. Huma; gr. Huma(s)”

Dacă acceptăm că Huma ar putea avea o câtdecâtă legătură cu latinul humus (pământ fertil), atunci facem o (strânsă) legătură cu lingvistica inginerească (sau îngerească, aceeaşi melancolie)) a lui Andrei Pleşu: el ne destinase nouă, exilaţilor, rolul şi rostul de… favorizatori ai dezvoltării şi difuzării în Occident a lor, “adevăraţii intelectuali”, cei rămaşi în ţărişoară, cu alte cuvinte, noi, exilaţii alcătuim pământul fertil favorabil culturii neexilaţilor pui ai lui Noica, ai lui Plămădeală şi ai lui Nicu Ceauşescu, precum el, Pleşu, dar şi Liiceanu… Ion Negoiţescu mă întrebase dacă ştiu cum i se spune în bulgăreşte fertilului-sol, iar eu am ştiut: mraniţă!

(Stră)vechiul nume Huma ar putea veni, fie de la acel “om” care, în satul lui, îi aproviziona pe concetăţeni cu huma, lutul cu care se lutuiau (tencuiau, muruiau) casele; ca şi pe olari cu argila, lutul, huma necesară. Caz în care numele vine, dacă nu de la meserie, atunci de la ocupaţie sezonieră;

Fie “omul” Humă în chestiune era locuitorul unei localităţi - sau mahàle (mahala, cartier) care se va fi numit Humeşti, Humuleşti…

Transformările numelui Humă în Gumă se datorează, cu certitudine influenţei ruseşti de după 1812. Şi înainte, în Moldova istorică numele se scriau cu caractere slavone - dar slavona, dacă era limbă de cancelarie (şi de “înregistrare” a locuitorilor), era scrisă de oameni ai locului, care consemnau numele - de persoane, de localităţi, de ape - în spiritul limbii vorbite de purtătorii numelor. Or, după ocupaţia rusească din 1812 oamenilor le-a fost rusificată şi grafia:

H iniţial a fost trasformat de ruşi în **G** - după modelul: Ghitler (Hitler), Ghimler (Himmler), Gofman (Hoffmann), Goroviţ (Horowitz!), Gherţen (Herzen), Ghiugo (Hugo) - chiar şi în Ghibsen, deşi în original este Ibsen, nu Hibsen…), iar la români: Garbuz (Harbuz), Gaiduc (Haiduc), Guţan (de la Huţan - ucrainean din Carpaţi, huţul), Gurmuz (Hurmuz), Godoroba (Hodoroabă), Golban (Holban), Gulpe (Hulpe<Vulpe)…

Până la viitoare informaţie rămân pe aceasta: numele Goma a fost cândva Huma…